

FRAMTIDSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 5/2014 rd

Finland till en föregångare i hållbar naturresursekonomi 2050 Uppdatering av riktlinjerna i statsrådets naturresursredogörelse "Smart och ansvarsfull naturresursekonomi" till riksdagen 2014

Till ekonomiutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 25 november 2014 statsrådets redogörelse Finland till en föregångare i hållbar naturresursekonomi 2050 Uppdatering av riktlinjerna i statsrådets naturresursredogörelse "Smart och ansvarsfull naturresursekonomi" till riksdagen 2014 (SRR 9/2014 rd) till ekonomiutskottet för beredning och bestämde samtidigt att framtidsutskottet ska lämna utlåtande i ärendet till ekonomiutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Mika Honkanen, arbets- och näringsministeriet
- konsultativ tjänsteman Merja Saarnilehto, miljöministeriet
- överinspektör Jaana Kaipainen, jord- och skogsbruksministeriet
- ledande expert Lari Rajantie, Jubileumsfonden för Finlands självständighet (Sitra)
- generaldirektör Lea Kauppi, Finlands miljöcentral
- generalsekreterare Sirpa Thessler, Sammanlutningen för naturresurs- och miljöforskning, LYNET.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

I uppdateringen av riktlinjerna i statsrådets naturresursredogörelse "Smart och ansvarsfull naturresursekonomi" (Finland till en föregångare i hållbar naturresursekonomi 2050) konstateras att den finländska samhällsekonomin på ett för ett industriland exceptionellt starkt sätt baserar sig på hållbar användning av naturresurser och det mervärde som naturresurserna och förädlingen av dem ger. Bakom den starka naturresursekonomin finns de stora skogs- och torvreserver-

na och de rikliga mineralresurserna. Viktiga naturresurser som vi har är också yt- och grundvattnen, odlingsbar och obebyggd mark, sand-, grus- och bergstensmaterial, byggnadssten samt naturprodukter, såsom bär, svamp, fisk och vilt.

Under de närmaste årtiondena ökar konkurrensen om naturresurser till följd av den framskridande klimatförändringen, den globala tillväxten och urbaniseringen. Samtidigt har gränserna för jordens bärkraft nåtts på många håll i och med den globala befolkningsökningen och

de ohållbara konsumtionsvanorna. Enligt redogörelsen har de ekologiska riskgränserna överskridits åtminstone när det gäller naturens mångfald, klimatförändringen och kvävet kretslopp. Det råder brist på vatten i många områden på olika håll i världen. Över en miljard människor lever i extrem fattigdom.

Genom förändringarna i omvärlden är våra naturresurser förenade med avsevärd ny produktionspotential, nya marknader och möjligheter till affärsverksamhet samt möjligheter att utveckla ren teknik (cleantech) och export av därmed sammanhängande kompetens. Ekosystemtjänsternas kultur- och rekreationsvärden erbjuder nya hållbara utnyttjandemöjligheter inom turism och må bra-tjänster. Det att ansvar tas för material- och energieffektivitet, trygghet av ekosystemtjänsterna samt den lokala välfärden är samtidigt en förutsättning för och en möjliggörare av framgång.

Framtidsutskottet har i sitt betänkande (FrUB 1/2010 rd — SRR 8/2009 rd) ansett att den största utmaningen för den nationella energi- och klimatpolitiken är en hållbar tillväxt med positiva sysselsättningseffekter i Finland. För att kunna förena en sysselsättningspositiv tillväxt med en hållbar utveckling behövs det kreativitet och en oförvägen pionjärsattityd — ett oräddhetens politikprogram som vänder utmaningarna för en ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt hållbar utveckling till en potential för sysselsättningsskapande framkantstänkande och en hållbar livsstil.

Vi bör ta fram och tillåta experiment med hållbar utveckling som uppmuntrar till och jämnar vägen för företagsamhet. Det gäller att bearbeta det nationella attitydklimatet och att lägga sig till med en ny verksamhetskultur. Vi måste komma ifrån en försiktig och riskovillig anpassnings- och nedskärningsmentalitet till att modigt och kreativt starta upp och utveckla nytt. Utan att våga och ta risker kan vi inte förändras eller ens bevara vår nuva-

rande levnadsstandard och sysselsättning.

Förändringarna i omvärlden skapar efterfrågan och behov av nya lösningar och tjänster utöver de traditionella produktions- eller servicefunktionerna. Kopplingarna mellan olika branscher, aktörer och naturresurser blir starkare och hela värdekedjor förändras. För att säkerställa innovativitet för ett mångsidigt utnyttjande av naturresurser, krävs att de etablerade förfaringssätten och organiseringen utvärderas. Styrmetoderna och praxisen med anknytning till naturresurser, såsom tillståndprocesserna, måste utvecklas och hinder som eventuellt begränsar ett hållbart och innovativt utnyttjande av naturresurser undanröjas ur lagstiftning och förvaltningspraxis.

Framtidsutskottet fokuserar sitt ställningstagande på sex teman:

- att främja bioekonomin,
- att främja cleantech,
- pilotprojekt och demonstrationsanläggningar,
- faktaunderlagsbaserat beslutsfattande,
- arktisk ekonomi och
- internationell påverkan.

Att främja bioekonomin

Den ledande tanken i den nationella bioekonomistategin är att det skapas konkurrenskraftiga och hållbara bioekonomiska lösningar på de globala problemen med minskande naturresurser och klimatförändringen. Bioekonomistategin har som mål att avkastningen av bioekonomin ökar till 100 miljarder euro från nuvarande 60 miljarder euro och att det skapas 100 000 nya jobb inom bioekonomi fram till år 2025.

Framtidsutskottet lyfte i sitt betänkande (FrUB 1/2014 rd — SRR 7/2013 rd) fram följande åtgärdsförslag speciellt med tanke på bioekonomin:

1. Ett träuniversitet inrättas i anslutning till Östra Finlands universitet. Det ska sammanföra nationell och internationell kompetens inom området virkesråvara till en multidisciplinär forsknings-, utveck-

lings- och innovationsprocess i samverkan med andra högskolor, sektorsforskningsinstitut och företag.

2. Finland rankar nya möjligheter att använda trä högt i sina strategiska val så att det ger utslag i anslagen till produktutveckling och forskning bland annat på forskningsinstituteten och Tekes.

3. För att företagen ska få medel i tillväxtfasen inrättas det en ny tillväxtfond som har bra resurstilldelning och som ger ut en tillräckligt stor andel av sitt kapital till företagsverksamhet inom området bioekonomi.

4. Ett mål i regeringsprogrammet är att Finland ska utvecklas till en förebild för återvinning av näringsämnen. Målet måste främjas med konkreta åtgärder, till exempel industriell ekologi och decentraliserad energiproduktion inom jordbruket.

5. Hindren för småskalig elproduktion måste undanröjas.

6. Hållbarhet, spårbarhet och säkerhet är konkurrensfaktorer som kännetecknar finländska livsmedel. Därför måste vi satsa på dessa styrkor i hela livsmedelskedjan.

7. Också ekologisk odling måste backas upp och hindren undanröjas.

8. Livsmedelsindustriförbundet utarbetar tillsammans med ANM, JSM, UM, Statsrådets kansli och Finpro ett exportprogram för livsmedelssektorn. Programmet föreslås ingå i strategin Team Finland 2015.

9. Finland ska bygga upp referensanläggningar för industriell ekologi, kretslopp för näringsämnen och decentraliserad energiproduktion och ordna med riskfinansiering för dem.

10. Tillståndprocessen för produktionsanläggningar inom industriell ekologi måste snabbas upp. Samtidigt utreds möjligheterna att införa ett nationellt kundlöfte, som garanterar att tillståndsprocessen inte pågår längre än ett år.

11. Avfallslagstiftningen måste ses över för att avfall ska kunna återvinnas bättre som råvara med produktstatus för varierande ändamål, exempelvis bearbetat till bränsle, råvara för kemisk industri eller komponenter för byggindustrin.

Att främja cleantech

Finland har ställt i det strategiska programmet för cleantech som mål att det skapas minst 40 000 nya jobb inom ren teknik och att omsättningen inom ren teknologi mer än fördubblas fram till år 2020. Energi- och resurseffektivitet samt gröna teknik är centrala element för en hållbar tillväxt även i EU:s tillväxtstrategi, EU 2020 strategin.

I sitt betänkande (FrUB 1/2014 rd — SRR 7/2013 rd) betonar framtidsutskottet särskilt de globala möjligheterna till hållbar tillväxt i anknytning till bioenergi och biomaterial, smarta elnät, intelligenta transportsystem samt avfallshantering. Dessa spetsbranscher bör aktivt och målmedvetet stödjas genom försöksverksamhet, referensanläggningar, standarder, ekonomisk styrning samt nya finansieringsinstrument och verksamhetsmodeller.

Man bör öka produktionen av biodrivmedel och flytande biobränslen, biologiskt kol och biogas samt användningen av skogsbaserad biomassa (pelletar, hetluftstorkat, dvs. torrefierat, trä eller andra biomassabaserade förädlade produkter) för att ersätta stenkol t.ex. i pulverförbränningspannor för stenkolsförbränning på det sätt som anges i regeringens energi- och klimatpolitiska redogörelse (SRR 8/2009 rd) eller till och med

snabbare, om möjligt. I flerbränslepannor kan användningen av skogsflis även ersätta användningen av torv.

Utskottet vill lyfta fram betydelsen av att kunnandet i anknytning till smart mätning kommersialiseras och exporten främjas. Detta kunnande kan utnyttjas i fråga om både smarta elnät och intelligenta transportsystem och byggande. Att infrastrukturen och tjänsterna blir mer och mer automatiserade öppnar mångsidiga tillämpningsmöjligheter för kunnandet inom smart mätning, vilket i sin tur påverkar hållbarheten.

Pilotförsök och demonstrationsanläggningar

Att vara föregångare — vilket ställts upp som mål i redogörelsen Finland till en föregångare i hållbar naturresursekonomi 2050 — förutsätter nya idéer, innovationer och lösningar där kunskap, kompetens och forskning har en viktig roll. Man vet att idéer och innovationer uppkommer framför allt i gränssnittet mellan olika vetenskapsområden eller näringssektorer. Att ta vara på innovationer och kunskap förutsätter också en växelverkan mellan forskningen, näringslivet och beslutsfattarna.

Framtidsutskottet har i sitt betänkande (FrUB 1/2014 rd — SRR 7/2013 rd) betonat att en hållbar tillväxt kräver en djärvare politik som stöd för förnyelser i produktionsstrukturen. Dessutom måste vi kunna ta tag i nya möjligheter. Det kan främjas bland annat genom försök, pilotförsök, inhemska referensanläggningar, lindrigare tillståndspraxis, avreglering eller förnuftigare reglering samt beskattning.

Framtidsutskottet föreslår följande:

- 1. Ett program tas fram för att främja försök och genom ett principbeslut av statsrådet förbinder man sig politiskt till detta,*
- 2. onödig reglering slopas och*

3. staten och kommunerna förpliktas att vid upphandling och utveckling av sina tjänster ta i bruk innovationer och främja försök.

Programmet och ett synligt politiskt engagemang bidrar till att förskjuta den nationella attityden i en allt mer entusiastisk och positiv riktning samtidigt som också myndigheter och beslutsfattare uppmuntras till försök. Det behövs nationella och regionala försöksområden på landsbygden, i städerna och utvecklingskorridorerna men också i skolor, HVC och andra offentliga organisationer.

Miljötekniken (cleantech) ger stora möjligheter till global tillväxt. Utmaningarna gäller snarare hemmamarknaden och referensanläggningar.

Framtidsutskottet finner det förnuftigt att de nationella satsningarna bl.a. på miljö, avfallshantering, energi, trafik, byggande samt välfärd och utbildning inriktas på de teknikområden där vi ser möjligheter till export. På så sätt kan vardagliga och nödvändiga anskaffningar på hemmamarknaden också stödja produktutvecklingen och fungera som referens vid export.

Naturresurshushållningens nya produkter, tekniker och handlingsmodeller och hållbarhet kan också främjas genom att utveckla de miljörättsliga förfarandena så att de blir flexibla och kundvänliga utan att ge avkall på den höga nivån i miljöskydd och naturvård eller olika aktörers rätt till deltagande. Problematiskt i fråga om de miljörättsliga förfarandena är bl.a. de långa behandlingstiderna, de många förfarandena för förhandskontroll, tillståndsgranskningen och informationsgången. Att justera ett miljörättsligt tillstånd eller ansöka om fortsatt giltighetstid för ett tidsbegränsat tillstånd kan vara en lika tung process som att ansöka om ett nytt tillstånd trots att verksamheten inte är förknippad med rättsliga eller miljömässiga problem.

Kunskapsbaserade beslut

Uppdateringen av riktlinjerna i naturresursredogörelsen understryker mycket väl kunskapens och forskningens roll. I redogörelsen noteras den viktiga roll som forskningsinstituten, framför allt Naturresursinstitutet och Sammanslutningen för naturresurs- och miljöforskning LYNET (Naturresursinstitutet, Livsmedelssäkerhetsverket, Lantmäteriverket, Finlands miljöcentral, Meteorologiska institutet, VTT och Geologiska forskningscentralen) har i utvecklingen av naturresursdata och kompetensutveckling och innovationsverksamhet.

Framtidsutskottet håller med om vikten av kunskapsbaserade beslut.

Finansieringen för forskningsinstituten har dock under den senaste tiden skurits ner betydligt. Till exempel Naturresursinstitutet måste inleda sin verksamhet genom att anpassa den till en finansiering som är ca 27,8 miljoner euro mindre fram till 2017. Också konkurrensen om EU-finansiering blir hårdare: endast 12,9 procent av de finländska deltagare som ansökte om finansiering från EU:s Horisont 2020-program fick finansiering 2014.

Framtidsutskottet har i sitt utlåtande (FrUU 3/2014 rd — RP 131/2014 rd) påpekat att under lågkonjunkturen på 1990-talet hjälpte starka satsningar på bland annat informations- och kommunikationsteknik Finland att resa sig ur den globala recessionen och bli en internationell föregångare i utvecklingen mot informations-samhället. Trots att också finanskriserna på 2000-talet samt den pågående industriella stuktumvandlingen förutsätter starka satsningar på kompetens har volymen på forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet (FUI) och dess andel av bruttonationalprodukten (FUI-intensitet) visat en sjunkande trend under de senaste åren. Både den offentliga och den privata sektorn har gallrat bland sina FUI-utgifter under 2010-talet.

Framtidsutskottet anser att minskning av forskning, undervisning och utveckling inte är en rätt riktad åtgärd i ett läge där kompetens blir allt viktigare för konkurrenskraften och den ekonomiska tillväxten.

Om vi vill ha hållbar tillväxt och hållbara beslut, baserade på innovationer och kompetens, får vi inte trappa ner resurserna för undervisning, forskning, utveckling och innovationer utan i stället se till att de ökar, menar utskottet.

Vi måste trygga basfinansieringen för vetenskap samt tillräckliga resurser för att delta i EU:s forskningsprogram.

Framtidsutskottet påminner om att riksdagen hösten 2014 vid godkännandet av framtidsbetänkandet (FrUB 1/2014 rd — SRR 7/2013 rd) förutsatte att regeringen ser till att målet på 4 procent av BNP för forskning, utveckling och innovationer uppnås tillsammans med den privata sektorn.

Arktisk ekonomi

Enligt statsrådets principbeslut 2013 är Finlands arktiska vision att vara en aktiv arktisk aktör som på ett hållbart sätt kan samordna miljöns specialkrav och möjligheten till affärsverksamhet genom att utnyttja internationellt samarbete. Finland främjar hållbar utveckling och stabilitet både nationellt och internationellt i omvälvningen av det arktiska området. Samtidigt är Finland med om att främja tillvaratagandet av de ekonomiska möjligheter som öppnar sig i de nordliga områdena. Ur ett finländskt ekonomiskt perspektiv är det arktiska området en närbelägen tillväxtmarknad och finländska företags starka arktiska kompetens skapar goda utgångspunkter för ny affärsverksamhet i området.

I sitt betänkande (FrUB 1/2014 rd — SRR 7/2013 rd) underströk framtidsutskottet att Arktis i framtiden innefattar en stor potential för handel, näring, vetenskap

och teknik, multidisciplinär kompetens och samarbete.

Utnyttjande av naturresurserna i Arktis och ökad trafik i Nordostpassagen skapar nya möjligheter för arktisk teknik, såsom isbrytare och arktiskt byggande. Trenden kan ha betydelse för Finlands interna varulogistik om transporter via de nordliga områdena blir allmänna. Finland har styrkor också inom arktisk forskning, utveckling och utformning: t.ex. när det gäller islaboratorier, testbanor och atmosfärforskning.

Internationellt inflytande

Ett strategiskt mål i redogörelsen Finland till en föregångare i hållbar naturresursekonomi är att Finland ska stärka sitt inflytande i EU och inter-

nationellt i syfte att främja hållbar och ansvarsfull användning av naturresurser. Genom intressebevakning vill man öka ett konsekvent beaktande av finländska naturresurspolitiska aspekter, när reglering och strategier på EU-nivå bereds.

EU:s beslut om definitioner på utsläppshandel, bioenergi och biobränslen kan i värsta fall omintetgöra Finlands investeringar i bioekonomi och hållbar utveckling. Därför är Finlands nationella intressebevakning i naturresurspolitiken och bioekonomin av största vikt.

Ställningstagande

Framtidsutskottet föreslår

att ekonomiutskottet beaktar det som sagts ovan.

Helsingfors den 21 januari 2015

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Päivi Lipponen /sd
vordf. Oras Tynkkynen /gröna
medl. Mikko Alatalo /cent
Olli Immonen /saf
Harri Jaskari /saml
Kalle Jokinen /saml

Saara Karhu /sd
Markus Mustajärvi /vg
Jaana Pelkonen /saml
Antti Rantakangas /cent
Leena Rauhala /kd
Sinuhe Wallinheimo /saml.

Sekreterare var

permanent sakkunnig Olli Hietanen
utskottsråd Paula Tiihonen.